

Elisa Awwinen

ARVIO:

Melanie Brooks (2017): *Writing hard stories – Celebrated memoirists who shaped art from trauma*
(Boston: Beacon Press)

Käsissäni oleva teos kuuluu niihin teemaltaan omaelämäkerrallisiin kirjoihin, joita lukiessaan monet epäilemättä huokaavat: kyllä, juuri tätä se on, näin minäkin sen koin. Sen, millaista on viimein tunnistaa oma äänensä sieltä, missä muistaa olleen lähinnä pimeyttä, kipua ja itkuja. Melanie Brooksin tavoin olin pohtinut syitä sille, miksi alkujaan ajauduin kirjoittamaan raskaista elämäkokemuksistani ja altistamaan itseni muistojen herättämille tunteille ja niitä seuraavalle sykliselle prosessoinnille. Asento, jossa teosta luen, koen ja arvioin, on siis kaikkea muuta kuin näennäisen objektiivinen. Tunnen prosessin, jossa traumaattinen kokemus jalostuu taiteeksi. Mutta mitä se merkitsee kirjoittavalle ihmiselle?

Teoksensa johdannossa Brooks, kirjailija-opettaja-perheenäiti, kertoo tuskastuneensa turvallisilla pinta-alueilla liikkuviin muistelmakirjailijoiden haastatteluihin. Suhteessa omaankin muistelmaprosessiinsa hänen oli pakko selvittää, mitkä ovat tämän erityislaatuisen kirjoittamisen psykologiset, usein vaietut vaikutukset kirjoittajiin. *Writing hard stories* kysyykin julkaiseilta muistelmakirjailijoilta, millais-

ta on kaivautua siihen mielen osa-alueeseen, jonka olemassaolon on kerran joutunut unohtamaan. Ennen kaikkea teos perehtyy raskaista kokemuksista kirjoittamisen emotionaalisiin näkökulmiin, tutkien muun muassa sanojen löytämisen, merkitysten etsimisen, paljastamisen ja jakamisen prosesseja.

Monet Brooks'n kirjassaan tekemistä valinnoista tuntuvat loogisilta. Ensinnäkin teos nostaa esiin muistelmagenren kokemuksellisia erityispiirteitä, joita voi olla vaikea tavoittaa objektiivisuuteen pyrkivien genrekuvausten kautta. Haastatteluaineisto tekee näkyväksi sen, kuinka muistelmien alkuunpanijoina voivat toimia erilaiset traumaattiset kokemukset. Näkökulma on varsin tuore, sillä traumojen sisältöihin paneutuvaa kirjallisuutta ja sen luomisprosesia ole tähän tapaan juurikaan käsitelty. Tähän vaikuttanee oleellisesti traumakokemuksiin liittyvä sanattomuus: traumaattisista tapahtumista kertominen on usein vaikeaa kirkkijalle itselleen, eikä sitä voida erottaa niiden kuulemisen haasteellisuudesta. Muutoin kuin psykologisten käsitteiden ja hallinnan turvaamissa viitekehyksissä itse trauman kuvaileminen voi olla hyvin vaikeaa, siinä missä selviytymistarinoita on tarjolla runsain määrin. Tässä yhteydessä onkin varsin helppoa ymmärtää, kuinka psyykkiset ja sosiokulttuuriset tekijät liittyvät toisiinsa, tukien tietynlaisten kertomusten elinvoimaisuutta.

Toiseksi aiheen arkaluonteisuus liittyy kiinteästi tapaan, jolla sitä lähestytään. Brooks syvähaastattelee intiimillä otteella kaikkiaan 18 kirjailijaa, joista jokainen on julkaissut muistelmateoksen tai useampia. Keskustelujen arkailematomuus kummunee pitkälti osapuolten yhteisestä kokemuspohjasta. Traumaattisista kokemuksista kirjoittaminen

on tuttua sekä haastatelluille että Brooksille, jonka isä sa-
lasi HIV-tartuntansa perheeltään kaikkiaan 10 vuotta, aina
menehtymiseensä saakka. Siten haastattelukokonaisuus
päästää lukijan kuuloetäisyydelle dialogista, jossa ymmär-
rykseen perustuva luottamus ja siitä kumpuava avoimuus
tuottavat harvinaislaatuista aineistoa.

Kirjan kiinnostavin anti kehkeytyy juuri näiden tekijöi-
den risteyksessä: kirjailijat kuvailevat kokemustaan kerto-
misen lajista, johon psykologisesti ja kulttuurisesti liittyy
sanallistamisen vaikeutta. Monet haastatelluista kertovat
vältelleensä muistelmagenreä esimerkiksi keskittymällä
etäännytettyyn fiktion, jonka sisältö on kuitenkin ollut
tulkittavissa omaelämäkerralliseksi. Muistelmamuotoisen
kirjoittamisen selkeästi käynnistyttyä on seuraava haaste
ollut sen myöntämisessä, että työn alla olevasta tekstistä
on todella syntymässä kokonainen kirja. Epäily on yhä jat-
kunut läpi julkaisuprosessin, sillä sen myötä subjektiivinen
totuus on ollut mahdollista jakaa muiden kanssa. Lukija-
kuntaan ovat voineet kuulua myös perheenjäsenet, suku-
laiset ja muut tutut, joiden reaktiot ovat vaihdelleet myötä-
tunnosta helpotukseen, pettymykseen ja vihaan.

Traumaattiset kokemukset ovat kuitenkin vaatineet sa-
nallistamista niin voimallisesti, että tarve on lopulta peittä-
nyt alleen jopa epävarmuuden ja häpeän. Monet haastatel-
luista kuvaavatkin saaneensa eniten voimaa heissä itsessään
käynnistyneestä kertomisen vuosta, joka on lopulta johta-
nut sirpaleisten elämännarratiivien jonkinasteiseen inte-
groitumiseen. Siten syntyy vaikutelma, että muistelmaki-
rjoittamisessa on sisäänrakennettuna terapeuttisuuden
mahdollisuus. Sanallistamisen myönteiset vaikutukset hy-
vinvointiin ovatkin olleet kirjallisuusterapian kentällä tie-

dossa jo muutaman vuosikymmenen, ja tutkimuksen myötä ymmärrys syvenee kaiken aikaa.

Mielenkiintoista kyllä, en ole lukenut kirjailijahaastatteluista vielä puoliakaan, kun alan väsyä. Voimakaskaan myötätunnon ja samastumisen kokemukseni ei jaksa kantella lukuprosessia. Tämä selittyy sillä, että kirjan genre on kaikkea muuta kuin kevyt: kokonaisuutena se asettuu jonnekin kaunokirjallisuuden, asiatekstin ja tutkimuksen risteykseen. Brooks paitsi kunnioittaa litteroimiaan haastatteluja detaljeja myöten, myös kehystää ne säännönmukaisesti viipyilevin miljöökuvauksin, jotka tuovat mieleen vuoroin reportaasin, vuoroin romaanin. Lopputulos lienee haastatteluihin nähden rehellinen, mutta paikoin kerronta päättyy toistamaan itseään – osin siksi, että kirjailijoiden kokemukset muistuttavat toisiaan, mutta myös siitä syystä, että niiden kehystarinat ovat raskasrunkoisia. Päädyn järkeilemään, että jos pääroolissa ovat haastateltujen kokemukset, olisi kirjasta ehkä voinut riisua osan haastattelujen tilannekuvista.

Toisaalta juuri tämä kerronnan elementti onnistuu muistuttamaan lukijaa siitä, millainen asema traumaattisella kokemuksella voi elämännarratiivissa olla. Kun keskustelu kääntyy traumaan, kieli pelkistyy romanttisesta lakoniseksi. Kauniin kuvauksen ja vähäsanaisten, paljaiden toteamuk-sien välille syntyvä kontrasti on niin ilmeinen, että lukija miltei putoaa trauman synnyttämään murtumaan. Huomaan, ettei oma tietoisuuteni ole tähän valmis vaan joutuu kamppailemaan pitääkseen itsensä kiinni nykyhetkessä. Monet kirjailijoistakin toteavat, että kipu on yhä olemassa, ja sitä voi edelleen koskettaa. *Writing hard stories* toteuttaa tämän haasteen 18 kertaa, jokaisessa haastattelussa. Ehkä

niidenkin jonkinlainen karsiminen olisikin voinut lievittää teoksen raskaslukuisuutta luopumatta trauman luonnetta korostavasta kerronnallisesta kontrastista, joka varmasti resonoi lukijoissa eri tavoin heidän omista elämäkokemuksistaan riippuen.

Pidän kuitenkin siitä, kuinka teoksen intensiteetti linkittyy autenttisuuden ja totuuden pyrkimisen arvoihin. Yhtäältä miltei jokainen haastatelluista kirjailijoista kertoo, kuinka tärkeää itsen kuunteleminen ja sisäisen äänensä esiin tuominen on heille ollut. Nimenomaan traumaattinen kokemus on tehnyt julkaisemisesta samaan aikaan kauheaa ja vimmaista, sillä kun kertomisen prosessi on saatettu alkuun, vaiettua totuutta ei enää ole voinut pae-ta. Mitä pidemmälle muistelmapirosessi on edennyt, sitä varmemmin on alkanut näyttää siltä, että oikeus toteutuu. Monet kirjailijoista ovat myös todistaneet pahoinpitelijänsä tai hyväksikäyttäjänsä oikeudenkäynnin ja tuomitsemisen – ikään kuin kertomisessa toteutunut rehellisyyden intentio olisi saanut aikaan laajemmankin totuudenmukaisuuden aallon.

Toisaalta kirjailijat korostavat, ettei työskentelyä ole ajanut subjektiivinen ”minun tarinani kertomisen pakko”. Sen sijaan kokemuksen ydintä on siltojen rakentaminen eri tasoilla. Yhteyksiä on luotu hajallaan olevien elämäntarinan kohtausten välille, niistä syntyneitä narratiiveja on jaettu muiden kanssa, ja lopulta synnytetty kontakteja kokemukseen samastuviin lukijoihin. Useimmat muistelmakirjailijoista ovat saaneet yhteydenottoja, joista huokuu kiitollisuus: viimeinkin joku puhuu tästä, minunkin kokemuksestani. Tärkeintä näyttääkin olevan tarinan kerrotuksi tuleminen – ei niinkään se, kuka kertoo. Erästä kirjailijaa

lainaten, ”[j]os olet kirjailija, sinun tulee kirjoittaa siitä”. Heidän kohdallaan kertomisen sivuuttaminen olisi ollut vaikeampaa kuin kirjoittaminen, jossa rehellisyys on osoitautunut ainoaksi vaihtoehdoksi. Muistelmakirjailijat ovat palauttaneet äänen paitsi itselleen, myös monille lukijoilleen, ja tuo ääni kuuluu kirjoittamisessa ja lukemisessa syntyvässä tilassa.

Myös kirjailija Brooks tuottaa tätä tilaa oman kerronnallistamisensa kautta. Hän rakentaa vahvaa yhteyttä haastattelemiinsa kirjailijoihin: he kannustavat toinen toisiaan sekä jakavat keskustelujensa äärellä aterioita ja litroittain kuumaa juotavaa. Kohtaavat katseet ja silmäkulmiin kohoavat kyneleet tuodaan esiin. Siten Brooksinkin alkuperäinen kysymys muistelmakirjoittamisen merkityksistä tuntuu saavan vastauksensa paitsi kirjailijoiden puheenvuoroissa, myös tavassa, jolla hän itse kertoo haastattelukokemuksistaan. Merkitystä etsivälle ihmiselle merkitys on etsimisessä ja löytämisessä.

Elämäntapahtumassa, jonka liittäminen omaan kertomukseen on vaikeaa, riittää muisteltavaa useampaankin kirjalliseen tuotokseen. ”Ei se jätä sinua, mutta et enää suhtaudu siihen pakkomielleisesti. Pakkomielle polttaa itsensä loppuun.” *Writing hard storiesin* luettuani huomaankin pohtivani, mikä lopulta onkaan raskaan tarinan ydin, kun merkityksiltään hajanainen on kertomisessa muuttunut paitsi yhtenäisemmäksi, myös yhteiseksi. Varmalta näyttää ainakin se, että raskain kertomus on se, joka on vielä kertomatta.